

MPSV: Aktualizace doporučeného postupu k problematice opatření omezujících pohyb osob

Doporučený postup opatření omezující pohyb osob (dále jen DP OPO) je určen pro všechny poskytovatele sociálních služeb, zadavatele a zřizovatele sociálních služeb dále i pro opatrovníky a další osoby. Cílem aktualizace doporučeného postupu, která proběhla v roce 2018, bylo usnadnění používání paragrafu 89 zákona o sociálních službách.

MPSV při tvorbě znění předpisu vycházelo ze snahy ochránit osoby před zneužíváním prostředků omezujících pohyb a rovněž ze snahy ochránit zaměstnance sociálních služeb.¹

Tematika OPO podle § 89 zákona o sociálních službách se týká všech druhů sociálních služeb² a mělo by se k nim přistoupit pouze tehdy, když poskytovatel vyhodnotí, že rizika vyplývající z chování a jednání osoby bez omezení pohybu jsou větší, než rizika vyplývající z jejího omezení.³ Ale samozřejmě je primárně určen pro poskytovatele pobytových sociálních služeb sociální péče.

Ochrana práv a důstojnosti

Problematikou omezování pohybu uživatele v zařízeních sociálních služeb se Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále MPSV) dlouhodobě zabývá již od roku 2002. Zejména v souvislosti se *Zprávou CPT* (Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání) o stavu lidských práv v ČR. Tato zpráva, mimo jiné, poukazovala na zneužívání klecových lůžek s mříží či sítí v zařízeních sociální péče v ČR a upozorňovala na absenci kontroly vycházející z neexistence pravidel.

Koncepce MPSV v problematice práce s klientem s rizikem v chování vychází ze dvou základních hledisek. Prvním je ochrana práv a důstojnosti uživatelů sociálních služeb a druhým je podpora poskytovatelů v postupném odstraňování omezovacích prostředků ze

---

¹ Srov. MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

² MPSV. Odbor 22. *Problematika restriktivních opatření*. 7.11.2008. Dostupné z: www.mpsv.cz/cs/1087.

³ MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

zařízení sociální péče.⁴ MPSV v problematice práce s uživatelem sociálních služeb s rizikem v chování reagovalo vydáním *Metodického opatření pro mimořádné použití klecových lůžek se sítí v zařízeních sociální péče* v červenci 2004.⁵ Následovala novela zákona o sociálním zabezpečení č. 218/2005 Sb. s účinností od října roku 2005, která označila používání prostředků omezující pohyb osob za nepřipustné, s výjimkou případů přímého ohrožení jejich zdraví a života nebo zdraví a života jiných osob a to pouze po dobu nezbytně nutnou. Dále nastavila povinnost evidence a požadavek souhlasu lékaře s použitím prostředků omezujících pohyb uživatelů.⁶

Omezení pohybu musí být vždy přiměřené

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. účinný od ledna 2007 stanovil v §89 posloupnost v situacích, kdy je nutné omezit pohyb uživatele: neverbální zklidnění, verbální zklidnění, fyzické držení, umístění do separované bezpečné místnosti za podmínky terapeutického dohledu a užití psychofarmak s lékařským dohledem. Není tedy možné přistoupit rovnou k intenzivnější formě zásahu bez využití předchozího druhu mírnějšího opatření. Pojem „popřípadě“ pak právě ještě více zdůrazňuje skutečnost, že naposledy zmíněné opatření spočívající v přivolání lékaře a podání léčivých přípravků je až poslední možnou variantou zásahu proti osobě, která má být využita pouze v případech, kdy selžou všechny ostatní možnosti. Rozsah a povaha OPO tak musí být přiměřená míře aktuálního ohrožení a individualitě osoby a musí být ukončeno hned, jak pomine situace ohrožení.⁷

Zákon č. 108/2006 Sb. obecně zakazuje používání OPO při poskytování sociálních služeb s výjimkou případů přímého ohrožení jejich zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob⁸. Jak judikoval Nejvyšší soud ČR: ve srovnání s důstojností je život a zdraví hodnotou nepoměrně významnější, jinými slovy – v konkrétní situaci a za určitých podmínek má ochrana života a zdraví přednost před ochranou důstojnosti. Z uvedeného vyplývá, že OPO jsou povolena užit pouze tehdy, jsou-li způsobilá eliminovat nebezpečí hrozící životu

---

⁴ MPSV. Odbor 22. *Problematika restriktivních opatření*. 7.11.2008. Dostupné z: www.mpsv.cz/cs/1087.

⁵ MPSV. Odbor 22. *Metodické opatření MPSV k postupu při mimořádném použití klecových lůžek opatřených sítí v zařízeních sociálních služeb*. 28.6.2004. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/1091/metodak2.pdf>.

⁶ MPSV. Odbor 22. *Problematika restriktivních opatření*. 7.11.2008. Dostupné z: www.mpsv.cz/cs/1087.

⁷ MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

⁸ Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

či zdraví uživatele nebo jiných osob.⁹ OOPO může být použito – tady a teď – i v případě, že v daném okamžiku není ve schopnostech osoby rozeznat jeho oprávněnost a potřebnost.¹⁰ Jestliže poskytovatel použije OOPO v rozporu se zákonem o sociálních službách, dopouští se přestupku podle zákona a je možné mu uložit pokutu až do výše 250 000 Kč.

Za podmínek uvedených v zákoně 108/2006 Sb. je po selhání preventivních prostředků a předchozím neúspěšném vyčerpání všech relevantních opatření a strategií deeskalace¹¹ (jako např. slovní zklidnění, odvrácení pozornosti, rozptýlení, aktivní naslouchání apod.) možné použít pouze zásah pomocí fyzických úchopů, umístění do místnosti zřízené k bezpečnému pobytu¹² a podání léčivých přípravků na základě ordinace lékaře a za jeho přítomnosti.¹³ O možnosti použití těchto OOPO musí poskytovatel uživatele informovat.¹⁴ MPSV navíc doporučuje, aby poskytovatel uživatele informoval též o rizicích, které vyplývají z jeho aktuálního chování či jednání, jak bude popřípadě dál postupovat a v jakém okamžiku použije, jak a jaký OOPO.¹⁵ Bez zbytečného odkladu musí poskytovatel rovněž informovat o použití OOPO zákonného zástupce, opatrovníka, nebo určenou osobu.

Etické aspekty

Rozhodnutí, zdali omezovací prostředek použít či ne, by mělo předcházet také důkladné posouzení založené především na respektu k osobnosti konkrétního uživatele a při každém jejich užití by mělo být zvažováno, nejsou-li základní etické principy v rozporu s naším konáním. Používání OOPO tak má i významný etický rozměr.¹⁶ Toto vyhodnocení rizikového chování v praxi realizují zaměstnanci¹⁷, proto se též doporučuje zajištění vzdělání pracovníků

⁹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. Zn. 25 Cdo 552/2014, ze dne 17.12.2015, s. 5.

Srov. SLÁDEK, M. Opatření omezující pohyb osob v sociálních službách 2002 – 2018. In *Rezidenční péče*, 2018, roč. 4, č. 1, s. 6. ISSN 1801-8718.

¹⁰ MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

¹¹ Srov. *Práce s klientem s rizikem v chování (manuál průvodce dobrou praxí)*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/4035/manual.pdf>, s. 18.

¹² Srov. z. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹³ Srov. z. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

¹⁴ Srov. z. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

¹⁵ MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

¹⁶ SLÁDEK, M. Opatření omezující pohyb osob v sociálních službách 2002 – 2018. In *Rezidenční péče*, 2018, roč. 4, č. 1, s. 6. ISSN 1801-8718.

¹⁷ Srov. JŮN, H. *Moc, pomoc a bezmoc v sociálních službách a ve zdravotnictví*. Praha: Portál, 2010, s. 16. ISBN 978-80-7367-590-5.

pro práci s osobami s rizikovým chováním.¹⁸ Ideální ovšem je, aby metody poskytování těchto služeb předcházely nezbytnosti použití OOPO. Jinými slovy, pokud poskytovatel využívá takové metody, které respektují práva uživatele a ctí jeho individuální potřeby a hodnoty, soukromí, osobní svobodu, nezávislost, důstojnost a právo volby snižuje možnosti vzniku rizikového chování uživatele.¹⁹

Evidence OOPO a sankce

Poskytovatel je též povinen vést evidenci případů použití OOPO, a to v rozsahu, který je stanoven zákonem o sociálních službách. Aktualizovaný DP OOPO obsahuje vzor formuláře pro použití OOPO. Přestože zákonem není dána forma vedení těchto záznamů, je z hlediska nastavení procesu a jednotného postupu uvnitř organizace vhodné, aby se poskytovatel na tyto situace připravoval, případně si vlastní způsob a formu vedení o použití OOPO vytvořil.²⁰ Jestliže poskytovatel evidenci nevede, dopouští se dle zákona o sociálních službách přestupku a ministerstvo mu může uložit pokutu, a to do výše až 20 000 Kč²¹. Poskytovatelé také jedenkrát ročně oznamují údaje o počtu osob, u kterých byla použita OOPO, a o četnosti jejich použití podle druhů těchto opatření krajskému úřadu prostřednictvím elektronického systému na tiskopisu předepsaném MPSV a to ve lhůtě do 30. června za předchozí kalendářní rok.²²

Aktualizovaný DP OOPO je k nahlédnutí a stažení na webových stránkách MPSV. Jak již bylo uvedeno výše hlavním zájmem a cílem tohoto DP je ochránit osoby před zneužíváním prostředků omezujících pohyb a rovněž ochránit zaměstnance sociálních služeb.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

RPO
PODPORA KVALITY
SOCIÁLNÍCH SLUŽEB

¹⁸ MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

¹⁹ Srov. MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

²⁰ MPSV. Odbor 22. *Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob*. Pracovní materiál aktualizace postupu. 21.3.2018.

²¹ Srov. z. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

²² SLÁDEK, M. Opatření omezující pohyb osob v sociálních službách 2002 – 2018. In *Rezidenční péče*, 2018, roč. 4, č. 1, s. 4. ISSN 1801-8718.